

Rod u jeziku: Antropolingvistički pogled na stanje u italijanskom i danskom jeziku

Kodiranje roda inanimatnih imenica varira među različitim jezicima – tako neki jezici distinkciju muškog i ženskog gramatičkog roda (obično motivisanu polom referenta) sa animatnih prenose i na inanimatne imenice, dok ih drugi jezici kodiraju srednjim rodom. Cilj ovog rada je da utvrdimo postoji li razlika u percepciji predmeta kod govornika italijanskog, kao jezika koji muški/ženski rod razlikuje i na inanimatnim imenicama, i govornika danskog, kao jezika koji ovu distinkciju ne razlikuje ni na animatnim imenicama. Za potrebe istraživanja je iz italijanskog jezika odabrano po 10 jednoznačnih inanimatnih imenica muškog i ženskog roda i njihovi danski ekvivalenti, te je za svaku od 40 imenica urađen prepoznatljiv monohromatski crtež. Formiran je upitnik u kojem je osnovni zadatak ispitanika bio da klasifikuju predmete sa slika prema tome da li bi im kao junacima animiranog filma dodelili muški ili ženski glas. Upitnik su popunila 88 italijanskih i 116 danskih govornika. Naši rezultati ukazuju na to da se izvorni govornici jezika kojima je koncept roda izražen u vidu gramatičke kategorije, poput italijanskog, prilikom percepcije predmeta oslanjaju na postojeću gramatičku kategoriju (imenicama gramatičkog muškog roda dodeljivan je muški glas i obrnuto; $t(18) = 4.753$, $p < 0.05$), što je konzistentno sa ranijim rezultatima dobijenim za srpski.

Uvod

U mnogim jezicima gramatički rod je dodeljen svim imenicama, i animatnim i inanimatnim. Uglavnom se javljaju muški i ženski rod, u nekim i srednji, dok u nekim jezicima informacije o polu nisu prenesene na gramatički rod (Boroditsky i Schmidt 2000).

Za gramatički rod animatnih imenica u jezicima koji razlikuju muški i ženski rod obično se kaže da je motivisan polom referentata na koji se imenica odnosi. Postoje tvrdnje da je dodeljivanje gramatičkog roda nazivima objekata arbitrarno i da nije povezano sa konceptualnim svojstvima predmeta (Bowers *et al.* 1999, prema Boroditsky i Schmidt 2000).

Kodiranje roda inanimatnih imenica pak varira među različitim jezicima. Neki jezici distinkciju muškog i ženskog gramatičkog roda prenose i na inanimatne imenice, dok ih neki kodiraju srednjim rodom.

Gramatički rod se, dakle, u različitim jezicima manifestuje na različite načine. Tako se u srpskom imenice klasifikuju kao imenice muškog, ženskog i srednjeg roda, a značenje roda se vezuje za odvojene nastavke (najčešće -o za muški, -a za ženski i -e/-o za srednji). Pošto taj model označavanja imeničkog roda u srpskom nije dosledan, za mnoge imenice se kaže da su po oblicima promene jednog, a po atributu koji stoji uz njih drugog roda. Tako su imenice kao što su *tata* i *deda* gramatičkog ženskog roda, imajući promenu imenica sa jedninskim nominativnim završetkom -a, ali su prirodnog muškog roda, jer je kongruentni atribut uz njih istog oblika kao uz imenice gramatičkog muškog roda (Stanojčić i Popović 2014).

Nela Despotović (2001), *Opovo*, učenica 3. razreda Gimnazije „Uroš Predić” u Pančevu

MENTOR: MA Miloš Košprdić, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

U italijanskom jeziku razlikuju se muški i ženski rod, što se ogleda u članovima vezanim za imenicu, pri čemu je član *illa* u funkciji određenog, a član *un/una* neodređenog člana (*il/un ago*, 'igla'; *la/una casa*, 'kuća') (Vance 1904).

U danskom jeziku postoje zajednički i srednji rod, manifestovani kroz članove (*en nâl, et hus / nâlen, huset*) koji nisu motivisani polom referentata animatnih imenica. Kada se nalaze ispred imenice, članovi *en* i *et* su obeležje neodređenog člana, a kada čine prefiks u reči obeležje su određenog člana. Ipak, tokom istorije danski jezik je imao tri roda poput srpskog: muški, ženski i srednji rod. Muški rod se manifestovao nastavkom *-in*, ženski nastavkom *-æn*, a srednji nastavkom *-æt* ili *-it*. Vremenom se podela na muški i ženski rod izgubila njihovim stapanjem u zajednički rod iskazan članom *en*, dok se srednji rod i dalje razlikuje i savremenom danskom iskazuje članom *et* (Gottschalck *et al.* 2013).

Kao što se sistemi gramatičkog roda razlikuju među jezicima, tako se i gramatički rodovi dodeljeni nazivima istih objekata razlikuju se od jezika do jezika (Braine 1987: 2, prema Boroditsky i Schmidt 2000). Na primer, *prozor* je muškog roda u srpskom, a ženskog u italijanskom. Ova pojava razlikovanja rodova imenica koje označavaju isti predmet u različitim jezicima jedan je od osnova teze o arbitrarnosti kategorije gramatičkog roda (Bowers *et al.* 1999: 2, prema Boroditsky i Schmidt 2000).

Jezik i govornikovo poimanje sveta oko sebe povezuje teorija jezičke relativnosti koja je zasnovana na pretpostavci da jezik utiče na način na koji razmišljamo. Odatle proističe pitanje, ukoliko je navedena pretpostavka tačna, od kojih aspekata jezika zavisi način na koji razumemo svet. Istraživanja su pokazala da jezik ima ulogu u percepciji vremena, boja, prostorne spoznaje, kretanja, kao i pažnji i načinima obrade informacija (Haertlé 2017). Još jedan aspekt jezika za koji se pretpostavlja da vrši uticaj na percepciju govornika jeste gramatički rod (*ibid.*).

U istraživanju u kom je italijanskim govornicima bio zadatak da rečima sa tipičnim sufiksima za muški i ženski rod na skali dodele stereotipno muške i stereotipno ženske osobine, rezultati su pokazali da su reči muškog roda češće povezivane sa *muževnijim* karakteristikama i da su reči ženskog roda češće povezivane sa *ženstvenijim*

karakteristikama (Ervin 1962). U drugom istraživanju, gde su govornici engleskog i španskog jezika imali zadatak da objekte sa ponuđenih slika klasifikuju kao muške ili ženske, španski govornici su objektima dodeljivali pol u skladu sa gramatičkim rodom, što nije bio slučaj sa engleskim govornicima, u čijem jeziku koncept roda nije iskazan na isti način (Sera *et al.* 1994). Slično istraživanje, gde su upoređivane percepcije objekata kod poljskih i francuskih govornika (tako što su ispitanici dodeljivali muške ili ženske glasove objektima sa slika, koji su u poljskom i francuskom suprotnog roda), pokazalo je da gramatički rod može navesti ljude da percipiraju objekte kao muški ili ženski (Haertlé 2017). U istraživanju sprovedenom nad govornicima srpskog, gde je zadatak ispitanika bio da predmetima sa slika dodele muški ili ženski glas, rezultati su pokazali da su glasovi predmetima dodeljivani na osnovu gramatičkog roda imenice koja ih označava (Košprdić 2018).

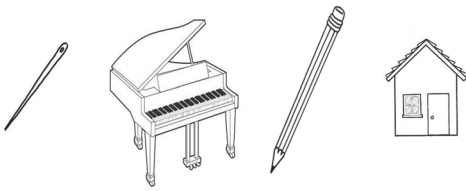
Cilj ovog istraživanja jeste da se ispita razlika u percepciji predmeta između izvornih govornika italijanskog danskog jezika. Zbog razlika među jezicima i rezultata prethodnih istraživanja pretpostavlja se da će govornici italijanskog biti vođeni gramatičkim rodom svog jezika prilikom dodeljivanja glasova predmetima, dok se govornici danskog neće oslanjati na gramatički rod svog jezika prilikom dodeljivanja glasova.

Materijal i metode

Za potrebe ovog istraživanja je na platformi Google forms napravljen upitnik u dve varijante – na danskom i na italijanskom jeziku. Upitnik je distribuiran onlajn, preko društvenih mreža. Na početku upitnika nalazilo se uputstvo u kojem je ispitanicima objašnjen njihov zadatak i u kojem je bilo naglašeno da su svi podaci dobijeni u upitniku potpuno anonimni i da će biti korišćeni isključivo u naučno-istraživačke svrhe. Zatim su traženi podaci o polu ispitanika. Nakon toga su sledila tri dela upitnika. Prvi deo činilo je 20 jednoznačnih inanimatnih imenica, brojno ujednačenih po muškom/ženskom rodu u italijanskom, odnosno zajedničkom/srednjem rodu u danskom. Svaka od imenica je predstavljena prepoznatljivim monohromatskim crtežom, bez ikakvog

Tabela 1. Primeri naziva predmeta sa slika iz upitnika

Italijanski jezik		Danski jezik	
Muški rod	Ženski rod	Zajednički rod	Srednji rod
<i>un ago</i> (igla)	<i>una matita</i> (olovka)	<i>en nål</i> (igla)	<i>en blyant</i> (olovka)
<i>un pianoforte</i> (klavir)	<i>una casa</i> (kuća)	<i>et klaver</i> (klavir)	<i>et hus</i> (kuća)

Slika 1. Primeri ilustracija korišćenih u upitniku

Figure 1. Examples of illustrations used in the questionnaire

opisa. Zadatak ispitanika bio je da predmete sa crteža klasifikuju prema tome da li bi im kao junacima animiranog filma dodelili muški ili ženski glas.

U drugom delu upitnika zadatak ispitanika je bio da obrazlože na osnovu čega su se odlučivali za muški ili ženski glas prilikom klasifikacije predmeta sa crteža. U trećem, kontrolnom delu upitnika, trebalo je imenovati predmete sa crteža iz prvog dela upitnika, kako bismo proverili da li su ispitanici predmete sa crteža prepoznavali shodno tome šta oni predstavljaju, i na osnovu toga izvršili selekciju ispitanika za analizu.

Uzorak. Upitnik je popunilo ukupno 128 izvornih govornika italijanskog i 143 izvorna govornika danskog. Od 128 ispitanika koji su popunili upitnik na italijanskom, 55 je bilo muškog i 73 ženskog pola, a od 143 ispitanika koji su popunili upitnik na danskom, 52 je bilo muškog i 91 ženskog pola.

Nact. Nactr ovog istraživanja bio je dvofaktorski. Faktori su bili dve nezavisne kategoričke varijable sa po dva nivoa. Prvi faktor čiji smo uticaj proveravali je bio faktor pola, koji je imao

dva nivoa: muški i ženski. Drugi faktor je bio faktor koncepta gramatičkog roda imenica, i takođe je imao dva nivoa. Kako je koncept roda u italijanskom iskazan gramatičkom kategorijom roda koja ima dve kategorije, tu su dva nivoa faktora gramatičkog roda imenica bila muški i ženski rod, dok za danski, u kojem je rod iskazan dvama članovima, *en* i *et*, dva nivoa su bila zajednički i srednji rod. Zavisna numerička varijabla bila je broj puta kojima su imenicama pripisivani muški ili ženski glas. Dobijeni podaci su statistički obrađeni u programu SPSS 20.0.

Analiza i diskusija

Pre obrade podataka je iz analize isključeno 40 ispitanika koji su popunili upitnik na italijanskom i 27 ispitanika koji su popunili upitnik na danskom čije se identifikovanje objekata sa crteža nije poklapalo sa imenicama koje su dati crteži predstavljali. Stoga je analiza nastavljena na 88 italijanskih i 116 danskih ispitanika. Od 88 italijanskih ispitanika, 33 je bilo muškog i 55 ženskog pola, dok je od 116 danskih ispitanika 39 bilo muškog, a 77 ženskog pola.

Uticaj faktora pola ispitanika i gramatičke kategorije roda imenica proveravali smo t-testom za nezavisne uzorke.

T-testom je pokazano da je faktor gramatičkog roda statistički značajan kod izvornih govornika italijanskog ($t(18) = 4.753, p < 0.05$), pri čemu je predmetima označenim imenicama ženskog roda statistički značajno više puta dodeljivan ženski glas ($M = 53.80, SD = 12.36$) u poređenju sa muškim ($M = 34.20, SD = 12.36$), a onim predmetima označenim imenicama muškog roda statistički značajno više puta muški ($M = 57.70, SD = 9.56$) u poređenju sa ženskim ($M = 30.30, SD = 9.56$). Ovi rezultati ukazuju na

to da su izvorni govornici italijanskog jezika, u kojem je koncept roda izražen u vidu gramatičke kategorije, vođeni postojećom gramatičkom kategorijom prilikom dodeljivanja glasova predmetima (imenicama gramatičkog muškog roda najčešće je dodeljivan muški glas i obrnuto), što je konzistentno sa ranijim rezultatima dobijenim za srpski (Košprdić 2018) i francuski i poljski (Haertlé 2017), kao jezike sa konceptom roda izraženim kao u italijanskom. Pored toga, kao statistički značajan faktor kod italijanskih govornika pokazao se i pol ispitanika ($t(86) = 2.699$, $p < 0.05$). Tako su ispitanici ženskog pola statistički značajno većem broju predmeta dodelile ženski glas ($M = 10.01$, $SD = 2.25$), u odnosu na muški ($M = 9.98$, $SD = 2.25$), dok su ispitanici muškog pola muški glas ($M = 11.21$, $SD = 1.70$) dodelili statistički značajno više puta u odnosu na ženski ($M = 8.78$, $SD = 1.70$). Dakle, ispitanici ženskog pola su predmetima češće dodeljivali ženski glas i obrnuto.

Više od 80% ispitanika kao razlog za dodeljivanje određenih glasova predmetima navelo je oblik i sferu upotrebe, vezujući oblike predmete i predmete kojima se tradicionalno služe žene za predmete ženskog glasa, odnosno vezujući duguljaste predmete i predmete kojima se tradicionalno služe muškarci za predmete muškog glasa. Ostali si naveli da su se oslanjali na gramatički rod u svom jeziku. U nekim slučajevima ispitanici su se pozivali na pol predmeta u već viđenim animiranim filmovima.

U slučaju izvornih govornika danskog, faktor gramatičkog roda se nije pokazao kao relevantan. Za razliku od italijanskog, koncept roda u danskom jeziku ne podrazumeva razlikovanje muškog i ženskog roda na imenicama, kao ni engleski, tako da su ovi rezultati konzistentni sa ranijim rezultatima dobijenim za engleski (Sera *et al.* 1994). Koncept roda u danskom iskazan članom vezanim za imenicu (*en* ili *et*) nije se pokazao kao značajan u dodeljivanju određenog glasa predmetima. Kod danskih govornika se faktor pola ispitanika takođe nije pokazao kao relevantan.

Više od 90% danskih ispitanika u upitniku je navelo da su glasove predmetima dodeljivali na osnovu osobina predmeta kao što su oblik, veličina, sfera upotrebe, odnosno da su ženski glas dodeljivali oblim i manjim predmetima, kao i

predmetima koji se tradicionalno vezuju za žensku sferu upotrebe, i obrnuto. Uz to, kao karakteristike predmeta na osnovu kojih su im dodeljivali glasove navode lepotu, toplinu i mekoću. Kao i u slučaju italijanske verzije ankete, neki ispitanici su se pozivali na pol predmeta u već viđenim animiranim filmovima.

Zaključak

Cilj ovog rada bio je da se, posmatrajući uticaj gramatičkog roda u danskom i italijanskom na dodeljivanje glasova predmetima ispitanika, ispita razlika u percepciji predmeta kod govornika danskog i italijanskog jezika na osnovu razlike između koncepta roda u ta dva jezika.

Na uzorku od 88 ispitanika čiji je izvorni jezik italijanski primećeno je podudaranje gramatičkog roda predmeta i dodeljenog glasa predmetu. Na osnovu ovog zapažanja vidimo da se izvorni govornici italijanskog oslanjaju na koncept gramatičkog roda u svom jeziku prilikom dodeljivanja glasova predmetima. Na osnovu distinkcije muškog i ženskog gramatičkog roda u italijanskom jeziku, i na osnovu prethodnih istraživanja sprovedenim na drugim jezicima, uviđa se da se izvorni govornici jezika sa pomenutom distinkcijom roda vode istim principom prilikom percepcije predmeta.

Na uzorku od ukupno 116 ispitanika čiji je izvorni jezik danski nije se pokazao uticaj koncepta gramatičkog roda na percepciju predmeta govornika. Takvim rezultatima, dobjenim analizom odgovora izvornih govornika danskog, čiji jezik ne razlikuje muški i ženski rod, potvrđena je i druga hipoteza rada.

Ispitanici čiji je izvorni jezik italijanski su u preko 80% slučajeva kao kriterijum dodeljivanja glasa predmetima navodili oblik i sveru upotrebe predmeta, kao i pol predmeta datih na crtežima u već viđenim animiranim filmovima. Ispitanici čiji je izvorni jezik danski su u preko 90% slučajeva kao kriterijum dodeljivanja glasa navodili, poput izvornih govornika italijanskog, oblik, sferu upotrebe i pol referenata u već viđenim animiranim filmovima, ali i veličinu, lepotu, toplinu i mekoću.

Navedeni rezultati ukazuju na to da će u onim jezicima u kojima je koncept roda predstavljen

gramatičkom kategorijom ta gramatička kategorija biti relevantna, tako da će se jednom predmetu pripisati različiti glasovi od strane govornika različitih jezika, u skladu sa konceptom roda u njihovom jeziku. Na osnovu rezultata upitnika, pokazano je da je faktor pola ispitanika relevantan faktor prilikom dodeljivanja glasova predmetima u slučaju izvornih govornika italijanskog, a da nije relevantan u slučaju izvornih govornika danskog.

Nela Despotović

Gender in Language – An Anthropological View of the Situation in Italian and Danish

Gender coding of inanimate nouns varies among different languages – some languages transfer the distinction of masculine and feminine grammatical gender (usually motivated by the referent's sex) from animate to inanimate nouns, while some languages code them via neutral gender. The aim of this research is to determine if there is a difference in the perception of objects by native speakers of Italian, a language where masculine/feminine gender are differentiated on inanimate nouns as well, and in the perception of native speakers of Danish, a language where this distinction is not even made on animate nouns. For the purpose of this research, 10 monosemantic inanimate nouns of masculine and feminine gender were chosen from Italian so that each had a corresponding uniformed equivalent in Danish (10 nouns of common and neuter gender). Each noun was represented as a monochromatic sketch. There were 2 variants of the questionnaire (for Danish and for Italian) where the participants' task was to classify objects from the pictures based on whether they would assign them masculine or feminine voice in an animated movie. Participants then had to explain their choice, and afterwards there was a control part where the participants had to name the presented objects. The questionnaire was filled in by 88 Italian and 116 Danish speakers, uniform in gender structure, and the data were analyzed statistically. Our results indicate that native speakers of languages with the concept of grammatical gender as a grammatical category, such as Italian, tend to rely on the existing grammatical category (nouns with masculine grammatical gender were assigned the male voice and vice versa; $t(18) = 4.753, p < 0.05$), which is consistent to previous results found for Serbian (Košprdić 2018). In contrast, in Danish the articles of the nouns did not have an influence in assigning voices to the objects that the nouns denote. Above 90% of participants stated that they assigned voice to the objects based on their shape, size and domain of use.

Literatura

Boroditsky L., Schmidt L. A. 2000. Sex, Syntax and Semantics. U *Proceedings of the 22nd Annual Meeting of the Cognitive Science Society* (ur. L. R. Gleitman i A. K. Joshi). Philadelphia: Institute for Research in Cognitive Science, University of Pennsylvania, str. 42-47.

Ervin S. M. 1962. The connotations of gender. *Word*, **18** (1-3): 249.

Gottschalck R., Terp M., Andersen H. L., Flindt Kreiner N., Maegaard M. 2013. *Sprogenes verden – Grundbog til almen sprogforsæelse*. Kobenhavn: Gyldendal

Haertlé I. 2017. Does grammatical gender influence perception? A study of Polish and French speakers. *Psychology of Language and Communication*, **21** (1): 386.

Košprdić M. 2018. O vidljivosti žene u jeziku – sociolingvistička studija. Rad predstavljen na 8. međunarodnoj konferenciji Jezici i kulture u vremenu i prostoru, Novi Sad 2018. Dostupno na: <https://www.academia.edu/40591489/>

Sera M. D., Berge C., del Castillo Pintado J. 1994. Grammatical and conceptual forces in the attribution of gender by English and Spanish speakers. *Cognitive Development*, **9**: 261.

Stanojčić Ž., Popović Lj. 2014. *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Vance Y. M. 1904. *An Italian grammar with exercises*. New York: Henry Holt